

Från regler till verklighet eller från verklighet till regler

– en kommentar till artikeln Offentlig børnepasning

Av Karin Widerberg

I Retfærd nr 33 har Kirsten Ketscher skrivit en artikel om rättslig regulering av offentlig barnomsorg. Barnomsorgens organisering är en fråga av yttersta vikt för kvinnor och barn och det är därför glädjande och spännande när den blir föremål för juridiskt intresse. Vad kan ett juridiskt angreppssätt bidra med när det gäller synliggöring av detta område och när det gäller att förse oss med redskap för dess förändring? Här blir frågan om själva det juridiska angreppssättet viktig, dvs hur man går till väga och det är det jag vill ta upp i denna kommentar då jag är kritisk mot den metod och det resultat som följer härpå i Kirstens artikel. Detta är samtidigt en generell kritik av detta tillvägagångssätt som jag menar är vanligt bland juridiska forskare.

I ett marxistiskt perspektiv kan rätten bara synliggöras utifrån en förståelse av den sociala verkligheten. Lagarna i sig själva synliggör under liberalismen inte samhällets klass- och könsstruktur. Det är först när man har en social förståelse som man kan använda lagarna/reglerna för att visa på hur dessa både upprätthåller och osynliggör den studerade verkligheten. Ett liknande förhållningssätt har utvecklats inom kvinnorrätten, kanske särskilt i Norge. Man har där tagit utgångspunkt i kvinnors sociala situation och erfarenheter och därefter diskuterat lagarnas roll häri. Man har då byggt på egna erfarenheter, på Jurk-material eller på kvalitativa undersökningar av olika kvinno-situationer.

Detta kvinnorrättsliga angreppssätt har dock inte Kirsten Ketscher i artikeln (och i projektet?) om offentlig barnomsorg och min första reaktion utifrån de erfarenheter jag har av praktikant, dagmamma, kommunal och privat daghem var att jag tyckte att flera väsentliga problem och problematiseringar försvann. Och det menar jag beror på att utgångspunkten tas i reglerna och inte i verkligheten.

Först beskrivs i generella ordalag de sociala behoven för offentlig barnomsorg och de rättsliga förpliktelser och rättigheter som det offentliga och medborgaren har gentemot varandra och mot detta har jag inga invändningar. Det är när Kirsten kommer in på innehållet i den offentliga barnomsorgen som jag

inte vill vara med längre.

Kirsten visar att det finns få regler om innehållet i den offentliga barnomsorgen och detta är en viktig kunskap mot bakgrund av att vi vet att det är ett område med många problem, intressemotsättningar och flera parter. Vi ska med andra ord inte låta lura oss av reglerna till att tro att verkligheten är så oproblematisk som den framstår i rättslig belysning. Mot bakgrund härav hade det varit naturligt att starta med föräldrars och personals redogörelse för innehållet i barnomsorgen och problemen härmed och diskutera och värdera reglerna i det sammanhang som dessa parter tecknar, dvs använda ett underifrån perspektiv. Men det gör inte Kirsten utan hon använder istället de få reglerna och (juridiska) sakerna för att synliggöra det sociala innehållet. Och sakerna ger en märklig bild vilket hon också själv ger uttryck för med sin förundring över att de är så få. Mot bakgrund av mina egna erfarenheter skulle jag vilja hävda att varken typen eller mängden av saker ger en rättvisande bild av de problem som föräldrar och personal har beträffande innehållet i barnomsorgen. Det är t ex ett stort problem att föräldrar inte ges materiella möjligheter att få veta hur barnet har det på daghemmet och hur daghemmet egentligen fungerar. Och märker de något eller har kritiska synpunkter på personalen vet de att framförd kritik kan komma att gå ut över barnet.

Detta angreppssätt, att använda regler och saker för att beskriva sociala förhållanden, är Kirsten inte ensam om. Det är snarare en generell tendens hos både jurister och sociologer att närma sig diskussionen om regler och lagars roll på detta sätt. Men går man till väga så här måste man vara klar över att det inte är säkert att det är någon överensstämmelse mellan problemets rättsliga och sociala definition. De grupper som berörs av reglerna i fråga kan med andra ord definiera problemet som ett annat eller vidare än den rättsliga definitionen. Och genom att ta utgångspunkt i reglerna ger vi dem en betydelse och en innebörd som de kanske inte har i det sociala sammanhang de ingår i.

I detta fallet, när det gäller den offentliga barnomsorgen, har mina erfarenheter lärt mig att där finns det tre parter: föräldrar (och barn), personal och den offentliga sektorn. Föräldrar och personal kan gå ihop om krav gentemot det offentliga som förhindrar en försämring på daghemmen. Och här tror jag Kirsten har rätt i att det krävs en regulering av minimumstandard för innehållet på daghemmen. När det gäller förhållandet mellan föräldrar och personal tror jag dock inte på en styrning av innehållet via regler, fränsett vissa grova ramar, utan på regler som skapar möjlighet för föräldrarna att få insyn och bli delaktiga i daghemmens funktionssätt. T ex regler som ger föräldrar rätt till ledighet med lön för att närvara på daghem samt ha samtal med personalen.

Utifrån en beskrivning av regler och saker inom den offentliga barnomsorgen kommer så Kirsten avslutningsvis in på reformer. Hon frågar sig om

»fremmed« barnomsorg bör ske i offentligrättsliga eller i privaträttsliga former. När det gäller den offentliga barnomsorgen kan vi inte, menar jag, ta ställning till vilka juridiska former som är bäst förrän vi vet vilka de sociala problemen är och Kirstens artikel ger här inte ett tillräckligt underlag. Vi kan inte diskutera rätten lösryckt från sitt sociala sammanhang. Vi måste först veta vilken situation vi har och vilken vi önskar och därefter se vilka juridiska former som passar bäst.

Genom att tala om »fremmed« barnomsorg och »tankeeksperiment« föreställa mig børnepasning regleret som et forbrugerretligt område, dvs. som en privat service«, lämnar Kirsten om jag har förstått henne rätt dessutom frågan om hur vi bäst ska regulera den offentliga barnomsorgen och kommer över på frågan om vi kanske istället ska gå in för privat barnomsorg. I artikeln framkommer inget som tyder på att Kirsten studerat vare sig det rättsliga eller det sociala innehållet eller problemen inom privat avlönad barnomsorg. Medan jag var kritisk mot underlaget för att diskutera juridiska reformer inom offentlig barnomsorg är jag dubbelt kritisk mot att diskutera valet av privat eller offentlig barnomsorg utifrån rättsregler.

Valet offentligt understödd barnomsorg eller icke kräver kunskaper om bägge formerna. Jag tror kanske också att situationen är så olik mellan de nordiska länderna att det i sig själv medför en olik problematisering av denna fråga. I Norge, som konkurrerar med Portugal om sämst daghemstäckning i Europa, tror jag kvinnors upplevelser av den osäkra och dyra privata barnomsorgen gör att situationen i Danmark framstår som rena drömmen. Jag ska inte här gå in på en diskussion om privat eller offentlig barnomsorg men jag vill framhålla att barnomsorg kostar och utan offentligt stöd kommer barnens och de anställda barnvårdarnas intressen ständigt att stå i konflikt med föräldrarnas ekonomiska intressen. En konflikt som följaktligen de sämst ställda klasserna kommer sämst ut av. Denna konflikt har jag tyvärr egen erfarenhet av. Mina barn är nu på ett privat daghem (som har ett visst statligt ekonomiskt stöd) för att jag ej får kommunal daghemsplats. För detta betalar jag Nok 3.600,-/månad, 12 månader om året. Det behövs vikarier när personalen är sjuk, nya leksaker, upprustning av lokaler mm men allt det innebär att föräldrabetalningen stiger ytterligare. Personalen är i kläm – de vet att deras krav belastar oss föräldrar ekonomiskt – och vi är i kläm, vi vill barnens och personalens bästa men har begränsade resurser. Med ett offentligt stöd och ansvar kunde konflikten ha flyttats från två utsatta grupper till den instans som bör ha ett ansvar. Barnomsorgen är och bör inte göras till en privat fråga, det är samhällets ansvar att ekonomiskt garantera denna i ett lönearbetsamhälle. Detta hindrar inte att vi kan kräva dess organisering och rättsliga regulering i våra intressen. Men den rättsliga reguleringen kan inte komma först, inte förrän vi vet vad vi har och vad vi vill ha.

Reproduktionsteknologi

Kvindeligt seminar den 7.-9. november 1986

Af Kirsten Ketscher

En gruppe tyske kvindelige jurister har taget initiativ til at organisere et arbejdsforum om reproduktionsteknologi for europæiske kvindejurister. Formålet hermed er at mobilisere nogle fælles kræfter mod den fremadstormende genteknologis iboende fare som hersker- og kontrolinstrument rettet mod kvinder. Som led i disse bestræbelser blev der i november 1986 afholdt et arbejdsseminar i Basel, Schweiz. Jeg deltog som eneste skandinav.

De kvinderetlige problemer, der rejser sig, når moder- og faderskab ikke mere er entydigt naturgivent, bliver kolossale. På seminaret kunne vi naturligvis ikke nå at drøfte problemerne igennem til bunds, men vi nåede at antyde skelettet af en problematisering samt et arbejdsgrundlag for næste møde, der finder sted i Saarbrücken, Tyskland, den 12.-14. juni 1987.

Behovet for en retlig problematisering af de nye forplantningsteknikker er åbenbar. Udviklingen af disse teknikker stiller spørgsmålet om kvindeoffentlighedens muligheder for kontrol med og grænsesætning for lægevidenskabens potentiale. Kvinderne bliver let statister og degraderet til forsøgspersoner i den videnskabelige proces, der hele tiden udvider livets grænser. Legitimation for disse forsøg og villige forsøgspersoner skaffes gennem mange kvinders tragiske og ufrivillige barnløshed. Selv om det må være i orden at forsøge at afhjælpe en barnløshed, kan denne grund dog ikke bruges til en uhæmmet udvikling af teknikker, der vil gribe ind i alle kvinders liv og skabe ny kontrol over kvinders reproduktive kræfter. En udvikling, der også truer kvinders monopol på barnefødsler gennem forsøg, der i sin yderste konsekvens må karakteriseres som perverse.

Mødet var tilrettelagt således, at repræsentanter for de enkelte tilstedeværende lande orienterede om, hvilke problemer den ny teknologi rejser i forhold til eksisterende lovgivning, specielt vedrørende forsørgelsesrettigheder, abortrettigheder og moder- og faderskabsrettigheder. Undfangelse uden for livmoderen rejser helt nye spørgsmål med hensyn til fostrets tilhørsforhold. Hvem bestemmer om fostret skal indplanteres og i hvem? Det vil sige konflik-